OBSERVAȚII PRIVIND DICȚIONARELE POLIGLOTE DE TERMENI LINGVISTICI

ALINA-MIHAELA BURSUC
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași[1]

1. Introducere

Interesul pentru studiul lingvistic al terminologiilor științifice românești se manifestă începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, când apare lucrarea lui N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești* (1962). Școala terminologică actuală de la București, coordonată de Angela Bidu-Vrănceanu, se ocupă cu analiza terminologiilor din diverse domenii științifice, prin studii publicate în volume colective de referință: *Lexic comun, lexic specializat* (Bidu-Vrănceanu 2000), respectiv *Terminologie și terminologii* (Bidu-Vrănceanu 2010). Terminologia lingvistică este o terminologie veche, cu tradiție (Bidu-Vrănceanu 2010: 7), interesul lingviștilor pentru propria terminologie manifestându-se odată cu lucrarea lui V. Vascenco, publicată în 1975, *Probleme de terminologie lingvistică*, studiu recunoscut la nivel internațional pentru constituirea terminologiei lingvistice (Swiggers 2010: 11). Dintre studiile mai recente sunt de menționat în principal: articolul *Terminologia lingvistică actuală între tradiție și inovație* (1997), al Gabrielei Pană Dindelegan, precum și capitolul *Terminologia lingvistică*, semnat de Angela Bidu-Vrănceanu și publicat în volumul colectiv din 2010. Reperele lingviștilor români în materie de lexicografie de specialitate sunt până în anii '80 cele trei surse franceze de termeni lingvistici, astăzi în mare măsură depășite: *Lexique de la terminologie linguistique* al lui J. Marouzeau (1933), *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage* al lui Oswald Ducrot (1972) și *Dictionnaire de linguistique* al lui Jean Dubois (în colaborare, 1973). În această perioadă încep să fie elaborate și la noi dicționare de termeni lingvistici, primele fiind mai ales bi- și multilingve: V. Vascenco publică *Dicționarul rus-român de termeni lingvistici și filologici* (1970), iar în 1978 apar *Dicționarul poliglot de termeni lingvistici* la București și *Dicționarul de terminologie lingvistică: român – englez – francez – rus* la Cluj. Ulterior sunt elaborate dicționarele monolingve de specialitate: *Mic dicționar de terminologie lingvistică*, publicat de G. Constantinescu-Dobridor în 1980, și *Dicționar de științe ale limbii*, publicat de Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș și Gabriela Pană Dindelegan, în 1997, completat și reeditat în 2001 și 2005.

Cele două dicționare de termeni lingvistici din 1978 sunt mai puțin cunoscute; identificarea lor a fost posibilă nu prin consultarea bibliografiei dicționarelor de referință (M.D. LING. 1980, DSL 2005), ci, datorită caracterului poliglot, prin încadrarea lor în

[1] Departamentul de Cercetare Interdisciplinar – Domeniul Socio-Uman.

BDD-V1695 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:52 UTC)

inventarul dicționarelor poliglote românești (Bursuc 2013). Primul dicționar poliglot românesc apare la sfârșitul secolului al XVII-lea, pentru ca, începând cu prima jumătate a secolului al XX-lea, specia dicționarului poliglot să fie cultivată din abundență în lexicografia română în special cu privire la terminologiile diferitelor științe și arte. O trecere în revistă a majorității dicționarelor poliglote, de la prima lucrare de acest tip și până în 1969, este realizată de Mircea Seche în monografia *Schiță de istorie a lexicografiei române* 1966/1969. În perioada următoare apariției studiului și până în prezent, numărul dicționarelor poliglote, în marea lor majoritate terminologice, aproape s-a dublat. Dezvoltarea lexicografiei computerizate permite nu numai digitalizarea producțiilor lexicografice mai vechi, elaborarea și redactarea cu instrumente informatice de noi dicționare, ci mai ales, datorită posibilităților de stocare a numeroase cuvinte (v. băncile de date), realizarea exclusiv informatizată a lexicoanelor multilingve, studiile actuale de lexicografie fiind centrate pe astfel de baze terminologice (De Schryver 2012). În aceste condiții, rămâne de alcătuit o bibliografie exhaustivă a dicționarelor poliglote românești, realizate până de curând în format clasic și, mai ales, de realizat o evaluare critică a acestora.

2. Preliminarii metodologice

Dicționarul poliglot de termeni lingvistici, elaborat la București, și *Dicționarul de terminologie lingvistică: român – englez – francez – rus*, elaborat la Cluj, numite în continuare: dicționarul de la București, respectiv dicționarul de la Cluj, sunt elaborate de cadre didactice din cele două centre universitare, făcând parte din seria lucrărilor cu caracter didactic, majoritatea dactilografiate, în puține exemplare, pentru uzul studenților. Articolul își propune, prin metoda descrierii (contextualizare, elemente de macro- și microstructură) și prin metoda comparației (similarități și diferențe), să evidențieze particularitățile celor două lucrări. Modelul de analiză îl constituie studiul din 1997 al lui Marc Van Campenhoudt, *Évaluation des terminographies multilingues: le dictionnaire nautique du capitaine Paasch face au dictionnaire aéronautique de l'ingénieur Schlomann*, în care sunt analizate comparativ două dicționare multilingve de termeni de marină. Interesează relevanța domeniilor în care sunt specializați autorii, raportarea la lingvistica internațională și locul celor două lucrări în lexicografia română de specialitate și de tip poliglot. Descrierea și comparația vizează elemente ce țin de macrostructura dicționarelor: lista de termeni și noțiunile avute în vedere, limbile componente, maniera de indexare, indicațiile pentru cititori, precum și modalitățile de organizare a articolelor lexicografice și demersul descriptiv.

3. Dicționarul de la București

3.1. *Titlu, domeniu și limbi componente*

Prin sintagma inițială *dicționar poliglot* este precizat tipul de dicționar construit, iar prin *termeni lingvistici* este sugerat scopul urmărit: inventarierea unităților lexicale specializate (Bidu-Vrănceanu 2010: 68) din domeniul lingvisticii. Informații despre limbile componente se regăsesc în partea introductivă și în dicționarul propriu-zis. Limba română are statut de limbă sursă, iar o serie de șapte limbi slave: cehă, rusă, polonă, slovacă, ucraineană, sârbă, bulgară, sunt limbi țintă.

3.2. *Autorii și publicul vizat*

Dicționarul poliglot de termeni lingvistici este elaborat de un colectiv de cadre didactice de la catedrele de filologie slavă și rusă din cadrul Facultății de limbi străine, Universitatea

BDD-V1695 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:52 UTC)

din București. Din partea introductivă aflăm că dicționarul constituie rezultatul cercetărilor teoretice și aplicate întreprinse de-a lungul mai multor ani în diverse domenii ale științei limbii: lingvistică generală, lingvistică comparată, semiotică lingvistică, semantică și lexicologie, gramatică contrastivă, dialectologie, lexicografie bi- și plurilingvă. Între autorii dicționarului pot fi identificați, pe baza specializării și activității la catedrele slave (Geambașu 2008), responsabilii cu redactarea diferitelor secțiuni: Teodora Alexandru (cehă), Romeo Chivescu și Siegfried Wolf (rusă), Elena Deboveanu-Terpu (polonă), Anca Irina Ionescu (slovacă), Dan Horia Mazilu (ucraineană), Voislava Stoianovici (sârbă), Olga Stoicovici și Maria Zavera (bulgară). De altfel, membrii celor două catedre au o bogată activitate lexicografică, realizând dicționare bilingve și colaborând la redactarea de dicționare culturale în care este prezentată activitatea lingviștilor, folcloriștilor și scriitorilor români (Geambașu 2008). Destinatarii dicționarului de la București sunt, în primul rând, studenți ai secțiilor de specialitate care studiază limbile slave contemporane, gramatica comparată a limbilor slave, filologia slavă, cultura și civilizația slavă, dar și cadre didactice și cercetători din domeniul lingvisticii generale, lingvisticii și filologiei slave. În condițiile inexistenței, la finele anilor ’70, a unui inventar exhaustiv al termenilor lingvistici românești (excepție lista cu 260 de termeni realizată de I. Iordan, v. Dindelegan 1997: 5), scopul dicționarului se limitează la a oferi, pe de o parte, o listă a termenilor lingvistici din limba română, iar, pe de altă parte, echivalentele slave.

3.3. *Elemente de macrostructură*

Lucrarea este alcătuită dintr-o secțiune introductivă *Din partea autorilor*, dicționarul propriu-zis sau corpul dicționarului, anexa *Limbi și familii de limbi*, șapte indice în limbile țintă, bibliografie și cuprins. Autorii fac o serie de precizări privitoare la: baza dicționarului, lista de cuvinte, modul de alcătuire a articolelor și ordinea echivalentelor. Ultimele două aspecte sunt esențiale pentru inițierea destinatarilor în modul de utilizare a dicționarului. Structura lucrării respectă canonul unui dicționar poliglot de a fi obligatoriu alcătuit din două părți: dicționarul propriu-zis și indicele pentru a asigura căutarea termenilor și echivalentelor atât dinspre limba sursă, cât și dinspre limbile țintă. În bibliografie sunt menționate sursele de excerptare a termenilor lingvistici românești, precum și cele de stabilire a echivalentelor în limbile slave. Bibliografia numără 85 de titluri: dicționare și texte de specialitate, între care figurează tratatele românești de lingvistică și gramatică (Academia Română, I. Iordan) și cele două lucrări ale lui V. Vascenco, dicționare ale limbii române de tip explicativ și enciclopedic, dicționare lingvistice din spațiul slav, mai ales dicționare elaborate în anii ’60 în limba rusă. Cantitatea apreciabilă de surse, apărute în perioada 1946–1977, reflectă ampla documentare derulată în cadrul activității universitare a autorilor.

3.4. *Lista de termeni*

Lista dicționarului conține, conform autorilor, aproximativ 2000 de termeni din domeniile științei limbii, din terminologia unor școli și curente, pe niveluri de studiere a limbii (fonetică, fonologie, gramatică, lexicologie), un inventar echilibrat, selectat atât din terminologia tradițională, cât și din cea modernă. În realitate, dicționarul numără 1560 de intrări (majoritatea termeni unici, dar și sintagme, construcții), ordonate alfabetic și numerotate în cadrul fiecărei litere, majoritatea intrărilor fiind reluate în subintrările altor cuvinte-titlu. Din punct de vedere morfologic, predomină intrările reprezentate de substantive și adjective, numărul de cuvinte-titlu verbe fiind limitat. În ceea ce privește raportul lingvistic termen / sintagmă terminologică (deoarece, cu excepția lingvisticii, în celelalte domenii *termen*

BDD-V1695 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:52 UTC)

descrie la fel de bine un termen unic, o sintagmă sau o construcție terminologică, adică atât unități simple, cât și unități complexe, Bidu-Vrănceanu 2010: 22), dicționarul include două tipuri de intrări: termeni unici (ex.: *abreviere*, *afixare*, *ambigen*), sintagme (ex.: *accident fonetic*, *ambiguitate lingvistică*, *anchetă dialectală*), la care se adaugă sintagmele recuperabile prin lectura concomitentă a intrărilor și subintrărilor corespunzătoare (ex.: *adjectiv - absolut, - calificativ, - calitativ* etc.). Cele două tipuri de intrări care vizează sintagmele se explică, la prima vedere, ca o soluție de tehnoredactare a unei sintagme ca intrare dacă termenul bază se combină cu un singur determinant (ex.: *actul vorbirii*, *acuitatea sunetului*, *adstrat lingvistic*) sau ca relație intrare – subintrare dacă termenul bază se combină cu mai mulți determinanți (ex.: *adverb, - absolut, - compus, - concesiv* etc.). Însă sunt înregistrate suficient de multe situații în care termenul intrare are un singur determinant, dar este redat ca subintrare (ex.: *bilingvism, - dialectal*; *canal, - de comunicare*; *ciclu, - transformațional*), sau în care termenul bază se combină cu doi sau mai mulți determinanți, dar sintagmele rezultate sunt tratate ca intrări independente (ex.: *corespondența timpurilor*, *corespondență fonetică*). Opțiunile divergente se clarifică parțial în relația cu echivalentele slave, sintagme în care termenul bază diferă vizibil chiar și pentru un non slavist. Întocmirea unui inventar de termeni pune problema îmbinărilor mai mult sau mai puțin stabile de cuvinte, astfel că sintagmele fixe sunt rezolvate ca intrări, iar îmbinările libere care descriu diverse tipologii sunt refăcute din termenul intrare și subintrările aferente.

3.5. *Elemente de microstructură*

Fiecare articol este alcătuit din termenul intrare în limba română, urmat (în cazul substantivelor) de abrevierea genului gramatical și echivalentele în limbile țintă, dispuse orizontal într-o ordine anunțată în partea introductivă. Astfel, dacă cuvântul-titlu este substantiv, după seria echivalentelor, cu note gramaticale de gen, urmează sintagmele formate din cuvântul-titlu (substituit de o liniuță) și adjective, urmate la rândul lor de echivalente (ex.: *câmp*). Dacă cuvântul titlu este un adjectiv, el este urmat de echivalente și sub abrevierea v. (vezi) substantivele cu care adjectivul alcătuiește sintagme (ex.: *semantic*). Din cei 32 de termeni bază cu care adjectivul *semantic* se combină și la care se face trimitere în articolul său, 26 sunt termeni intrare (iar structurile pe care le construiesc cu adjectivul *semantic* sunt inserate printre subintrări), 2 nu apar (probabil o inconsecvență în tehnoredactare), în timp ce în cazul celorlalți ar fi vorba despre sintagmă fixă redată ca intrare autonomă (ex.: *contrast semantic, sferă semantică, strat semantic, tratament semantic*). Notele gramaticale sunt redate diferit: română, polonă, cehă, slovacă, sârbo-croată – abrevierile termenilor din română denumesc genul substantivelor din limbile citate, iar pentru bulgară, rusă, ucraineană – abrevierile termenilor care denumesc genul în aceste limbi. În cuvintele-titlu sintagme nu se dau note gramaticale când figurează un determinant care indică genul sau numărul substantivului respectiv, dar se menționează genul substantivului-pivot, când termenul este format din substantive.

3.6. *Demers descriptiv*

3.6.1. *Prezența definițiilor*

Dicționarul poliglot constă în primul rând dintr-o serie de lexicuri paralele și multe astfel de lucrări se opresc la acest prag lexicografic (de unde și blamarea lor). Însă noțiunea „dicționar" este îndeobște asociată cu caracterul explicativ, deci cu existența definițiilor sau a altor procedee de descriere a conținutului cuvintelor. Un dicționar de specialitate poliglot bun ar trebui să fie mai mult decât un lexic (o simplă listă de termeni), ar trebui să definească

BDD-V1695 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:52 UTC)

sistematic fiecare noțiune în fiecare limbă considerată (Van Campenhoudt 1997: 7) și sunt puține astfel de terminografii multilingve. Dicționarul de la București nu își propune definirea noțiunilor, ci oferirea echivalentelor slave ale termenilor lingvistici românești, și de aici absența definițiilor.

3.6.2. *Indicații semantice*

Relația de sinonimie este redată parantetic destul de rar, dar în lipsa totală a definițiilor, cu atât mai util: în intrări – *apertură* (*deschidere*), sau subintrări – *accent de intensitate* (*dinamic, expirator*). Relația de omonimie este ilustrată în situații diferite: distincția se face prin intrări separate – substantiv (la care apare și genul) și adjectiv (ex.: *condițional* v. complement, propoziție; *condițional* n. v. mod condițional) sau reiese din numerotarea a două echivalente dintr-o anumită limbă.

3.7. *Problema echivalentelor*

Ordinea echivalentelor, stabilită din motive tehnice (dificultăți de dactilografiere), este următoarea: polonă, cehă, slovacă, sârbo-croată, bulgară, rusă, ucraineană. Dar în titlul lucrării și în inserarea indicelor pe limbi, ordinea se face, potrivit normelor, după alfabetul limbii române, indicându-se pe primul loc, româna ca limbă etalon: română, bulgară, cehă, polonă, rusă, sârbo-croată, slovacă, ucraineană. În general, fiecărui termen îi corespunde un singur termen în limba țintă, dar uneori sunt date două (sau, rar, mai multe) echivalente sinonime, pe primul loc este așezat cel internațional, cu frecvență mai mare decât cel autohton (ex. *semantic* în polonă: *semantyczny*, *znaczeniowy*; respectiv în slovacă: *sémantický*, *významový*), avem de-a face, așadar, cu o indicație diastratică. Urmărind seriile de echivalente pentru fiecare dintre cei 32 de termeni bază cu care formează sintagme adjectivul *semantic* și presupunând că se repetă, am descoperit strădania autorilor de a reda diferențele de combinare. Astfel, în polonă, sunt menționate ambele sinonime pentru termenii bază: *context, funcție, schimbare, sferă* (de altfel, aici diferă și baza polonă: *sfera semantyczna*, dar *zakres znaczeniowy*), în slovacă, sunt menționate ambele sinonime pentru termenii bază: *categorie, universalii*. Sunt și trei sintagme pentru care sunt menționate ambele sinonime atât în polonă, cât și în slovacă: *plan, trăsătură, valoare*. În afară de această situație explicată de autori, mai întâlnim situația în care într-o limbă sunt redate două echivalente numerotate (ex. rusă: *neutru* 1. Iсредний, 2. Нейтральный), și înțelegem aici o situație de omonimie în limba sursă.

3.8. *Indice*

Indicele pe limbi cuprinde echivalente în limbile slave, așezate alfabetic, însoțite de simbolul literal și cifric sub care este dispus termenul de referință din română în corpul dicționarului; cei șapte indici sunt organizați pe câte trei coloane.

4. Dicționarul de la Cluj

4.1. *Titlu, domeniu și limbi componente*

Sintagma *terminologie lingvistică* reprezintă un indiciu pentru limitarea inventarului unităților lexicale specializate din domeniul lingvisticii la anumite școli, curente, orientări. Tipul de dicționar reiese din enumerarea celor patru limbi componente, redate prin adjective glotonimice ca determinanți ai termenului *dicționar*. Limba română are statut de limbă sursă (plasată prima), iar limbile sursă: engleză, franceză, rusă (ordonate alfabetic), reflectă limbile predominante în lingvistica europeană și calitatea lor de surse pentru împrumuturile terminologice.

BDD-V1695 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:52 UTC)

4.2. *Autorii și publicul vizat*

Dicționarul de terminologie lingvistică: român – englez – francez – rus este realizat de trei lingviști de la Universitatea din Cluj: Paul Schveiger, Aurel Trofin și Maria Radu. Primii doi manifestă preocupări constante pentru lingvistica aplicată, anglistică și, în mod special, pentru gramatica generativă și transformațională, având experiență în traducerea terminologiei lingvistice din engleză, donor al terminologiei sintaxei generative (Nicolae 2010: 99) în română: un studiu al lui Noam Chomsky tradus de Paul Schveiger și un dicționar bilingv român-englez de expresii idiomatice elaborat de Aurel Trofin. Definitivarea dicționarului de la Cluj s-a bucurat de consultanța de specialitate a unor colegi de la universitățile din Cluj și București, printre care profesorii: Kelemen Bela, Ioan Pătruț, Romulus Todoran, Onufrie Vințeler, Mircea Borcilă. Publicul țintă al dicționarului de la Cluj îl reprezintă studenții filologi. În condițiile în care definirea termenilor lingvistici este o operație dificilă, și din această cauză, necesară, scopul dicționarului privește selecția și explicarea anumitor termeni de specialitate, dar și formarea unei concepții lingvistice moderne.

4.3. *Elemente de macrostructură*

Lucrarea realizată la Cluj conține o secțiune introductivă *Cuvânt înainte* și dicționarul propriu-zis. În *Cuvânt înainte*, autorii insistă asupra necesității unui dicționar lingvistic pe fondul dezvoltării a numeroase teorii lingvistice. În cadrul acestor teorii, terminologia se îmbogățește continuu prin uzul, uneori abuziv, al inovațiilor terminologice, sau prin împrumuturi din domenii conexe: retorică, hermeneutică, sau din diverse științe cu care cercetătorul intră în contact: teoria cibernetică, matematică, psihologie, neurologie. Bibliografia, încorporată *Cuvântului înainte*, nefiind o secțiune de sine stătătoare, este alcătuită din 10 dicționare monolingve, un dicționar multilingv și un tratat, toate din domeniul lingvisticii. Între sursele indicate se numără două lucrări lexicografice românești de terminologie literară și poetică, apărute anterior și menționate de Dobridor în dicționarul său (M.D.LINGV.). Dintre cele trei lucrări lexicografice apărute în lingvistica franceză, dicționarul lui Marouzeau, în traducerea rusă din 1960, și dicționarul lui O. Ducrot din 1972, se numără printre surse și susțin secțiunea română-franceză a dicționarului analizat. Celor patru surse prezentate li se adaugă cinci dicționare terminologice în limba engleză și un dicționar rus de referință din 1966. Numărul net superior de surse în limba engleză dă notă de amploarea luată de cercetarea lingvistică din spațiul anglofon, reflectată și în lucrarea analizată. Se constată prezența doar a unei lucrări teoretice, studiul Mariei Manoliu Manea, *Structuralismul lingvistic*, publicat în 1973, relevant pentru profilul dorit modern al dicționarului, care să reflecte structuralismul și generativismul lingvistic. Unor termeni li se precizează câte două accepții în acord cu cele două curente lingvistice, și se poate presupune că la baza unor explicații se găsește lucrarea lui P. Schveiger, *Introducere în teoria gramaticilor generative*, din 1975, însă titlul nu este trecut în bibliografie. Dicționarul multilingv al lui Hose Nash, *Multilingual Lexicon of Linguistics and Philology: English, Russian, German, French* din 1968, având în componență cele trei limbi țintă ale dicționarului de la Cluj, foarte probabil servește de prototip.

4.4. *Lista de termeni*

Lista dicționarului de la Cluj conține 1404 intrări nenumerotate, atât termeni unici, cât și sintagme și construcții terminologice. În stabilirea intrărilor, autorii pun atent câteva probleme: raportul termen / cuvânt, în lumina distincției lexic specializat / lexic comun, sau relevanța lingvistică a unui anumit termen. Sunt selectați în special termenii circumscriși

BDD-V1695 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:52 UTC)

lingvisticii moderne, iar termenii vechi, general cunoscuți, sunt lăsați deoparte. În plus, sunt preluați termeni din literatura străină (neintrați în limbajul românesc de specialitate) sau termeni gramaticali nespecifici limbii române, în măsura în care pot juca un rol în formarea unei concepții lingvistice moderne. În întocmirea listei de termeni, autorii depășesc uneori sfera lingvisticii și introduc termeni și sensuri din alte domenii: *termeni de rudenie* din sociologie și antropologie, sau accepția din fizică a termenului *acustică*. Dacă în cazul celui de-al doilea termen, redarea accepției din domeniul fizicii are rolul de a indica migrarea termenului între cele două domenii, în cazul primei sintagme, prezența lui *termeni* este asociată metalingvistic cu domeniul lingvisticii, deși este mai degrabă o sintagmă tehnică, uzuală, decât una specializată lingvistic. În altă ordine de idei, pentru termeni cu accepții diferite în cele două curente dominante, structuralism și generativism, se preferă numai accepția generativistă. Astfel, termenul *component* și sintagmele care îl conțin, printre care și *component semantic*, sunt definite exclusiv prin raportare la gramatica generativistă.

4.5. ***Elemente de microstructură***

Un articol este alcătuit din termenul / sintagma intrare, urmat(-ă) de definiție și, eventual, tipologii, clasificări, precizări contextuale (mai ales din școala generativistă) și, uneori, trimiteri la intrări cu care se află în diferite relații semantice (Bidu-Vrănceanu 2010: 16), după care sunt dispuse vertical echivalentele, precedate fiecare de abrevierea limbii corespunzătoare.

4.6. ***Demers descriptiv***

4.6.1. *Prezența definițiilor*

Scopul dicționarului de la Cluj îl reprezintă definirea în limba română a termenilor din perspectiva lingvisticii, mai ales în condițiile în care această operație este necesară și dificilă. După problema alegerii termenilor urmează problema alegerii / formulării definițiilor conform unei anumite concepții. Se consideră necesară integrarea diverselor curente generativiste, glosematice, a teoriei textului, a psiholingvisticii. Pentru definirea termenilor, autorii pornesc de la dicționare terminologice, cu precizarea că acestea nu exercită o influență majoră, sunt situații în care definiții curente sunt respinse, și sunt preluate altele, mai puțin acceptate (cf. *Cuvânt înainte*).

4.6.2. *Indicații semantice*

În dicționarul de la Cluj, variază situațiile în care apar sinonime: în definițiile termenilor la care se face trimitere (ex.: *constricție* v. *contrictiv* = consoană (v.) a cărei articulare comportă o constricție (îngustare) într-un punct oarecare al canalului (v.) vocal), sau prin trimitere la sinonim (ex.: *acronim* v. *abreviere* (sensul iii), iar (iii) – *abreviere literală (acronim)*). Sintagmele, fie ele intrări sau subintrări, în grade diferite de stabilitate, dezvoltă relația de hiponimie (Bidu-Vrănceanu 2010: 69). În dicționarul de la Cluj, omonimia reiese din numerotarea accepțiilor diferite date de anumite școli aceluiași termen sau domenii diverse (ex.: *acustică* în fizică și în lingvistică).

4.7. ***Indice***

Element inerent unui dicționar poliglot, indicele lipsește din dicționarul lui Schveiger (1978), ceea ce micșorează utilitatea consultării lui.

BDD-V1695 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:52 UTC)

5. Comparație

Trebuie remarcată influența puternică a dicționarului lui Marouzeau în lingvistica din spațiul slav (publicat în 1933, *Lexique de la terminologie linguistique*), în bibliografia ambelor dicționare analizate se regăsește traducerea rusă din 1960 a lucrării. De asemenea, un dicționar rus de referință din 1966, apare în bibliografia ambelor dicționare. Cele două lucrări au în comun limba rusă între limbile componente, fapt explicabil prin contextul social-politic și influența puternică a limbii și literaturii ruse de specialitate în mediul academic în respectiva perioadă. În dicționarul de la București limba rusă apare cu statutul de limbă slavă alături de celelalte limbi slave (polonă, bulgară, cehă etc.). În dicționarul de la Cluj, apărut în vestul țării și oarecum sub influență occidentală, pe lângă rusă sunt considerate cele două limbi de circulație internațională: franceză și engleză.

Lista dicționarului de la București cuprinde 1560 de intrări, iar cea a dicționarului de la Cluj 1404, cu 150 de intrări mai puțin decât cel dintâi, de altfel, majoritatea dicționarelor poliglote prezintă o medie de 1500 de intrări. Autorii selectează însă în mod diferit intrările: în dicționarul de la București, determinanții din sintagme sunt redați, în general, ca subintrări ale cuvântului bază, cu traducerile corespunzătoare, determinatul fiind simbolizat printr-o linie (cf. explicațiile autorilor în secțiunea introductivă) și sunt reluați cu intrări proprii la litera corespunzătoare. În dicționarul de la Cluj, numeric sunt lucrate mai puține sintagme, dar fiecare are intrare și definiție proprie, iar cuvântul bază este lucrat separat de sintagma hiponimică dacă prezintă autonomie conceptuală. În dicționarul de la București se lucrează minuțios sintagmele care descriu diversitatea tipologică a unor noțiuni lingvistice și această sistematizare ar putea fi considerată punctul forte al lucrării, în lipsa definițiilor. Sintagmele astfel organizate în dicționarul bucureștean (determinatul ca intrare, iar determinanții ca subintrări), sunt redate în patru maniere diferite în celălalt dicționar: a) apar atât termenul bază, cât și anumite sintagme (ex.: *accent, accent dinamic* și *accent expirator* ca sinonim cu trimitere la *accent dinamic*; *alfabet* cu selecția sintagmelor *alfabet chirilic* și *alfabet fonetic*); b) apare numai termenul bază (și asta se întâmplă mai ales la părți de vorbire și funcții sintactice, ex.: *adjectiv, adverb, articol*, de unde reiese accentul pus pe noțiunea de bază, dar și: *acord, alternanță, arhaism*); c) nu apare nici termenul de bază, nici vreo sintagmă (ex.: *abatere, adaptare, articulație*); d) apare eventual o sintagmă (ex.: *arie dialectală, armonie vocalică*). La litera A (București – 178 intrări, Cluj – 150 intrări) 74 intrări sunt comune, iar altor 11 intrări din lucrarea lui Schveiger (1978) le corespund același număr de subintrări în lucrarea lui Alexandru (1978) (ex.: *accent dinamic, alfabet chirilic*). Din cele 74 de intrări comune, doar 36 (*ablativ, abreviere, abstract* etc.) sunt comune și celor două dicționare monolingve de referință, s-ar putea spune că sunt reluate de acestea, iar din cele 11 intrări, una apare și în lista dicționarelor mai noi (*arie vocalică*). Luând în considerație doar litera A, se observă că aproximativ jumătate din intrările comune celor două dicționare poliglote se regăsesc în dicționarele de specialitate. Alte 4 intrări comune se regăsesc numai în M.D.LINGV. (*actualizator, aglutinare, arie dialectală, asurzire*), iar alte 18 intrări comune se regăsesc numai în DȘL (*activ, actul vorbirii, adverbial* etc.). Compararea articolului *neutru* în cele două dicționare permite extragerea altor observații. În timp ce dicționarul de la Cluj identifică prin definiție, exemplu și sinonim parțial noțiunea „gen neutru”, dicționarul bucureștean indică în sistemul de trimiteri două noțiuni, întrucât termenul intrare se combină cu doi alți termeni: *gen* și *element* (sugestie pentru explicarea situației de omonimie dintr-una din limbile slave).

BDD-V1695 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:52 UTC)

6. Concluzii

Cele două dicționare poliglote de termeni lingvistici apărute simultan (în 1978) la universitățile din București și Cluj au fost evaluate, pentru prima dată, prin intermediul analizei comparative și s-au stabilit particularități ale acestora. După evaluarea cantitativă a listelor de termeni, media de aproximativ 1500 de intrări este comparativă strict numeric cu numărul intrărilor din dicționarul actual de referință (DSL). Intrările comune coboară însă la jumătate, dacă ne limităm la intrările cu inițiala A. Numărul de lucrări consultate este sensibil diferit (85/12), însă dacă bibliografia unuia este foarte întinsă, recuperând o muncă de cercetare în domeniu de mai mulți ani, dar neexploatată în demersul descriptiv, bibliografia esențializată a celuilalt constituie un reper în alegerea sau formularea definițiilor. Cele două dicționare se prezintă: unul sub forma unui set de lexicuri paralele, iar celălalt sub forma unui dicționar explicativ cu o componentă poliglotă. Ambele dicționare se adresează în primul rând studenților filologi, deci unui public în curs de specializare. Aprofundarea acestei analize comparative poate scoate în evidență elemente ce țin de specificul limbilor la nivelul lexicului specializat. Analiza de față se poate constitui în reper pentru analiza valorii terminografiilor multilingve.

SURSE

Alexandru, Teodora *et alii*, 1978, *Dicționar poliglot de termeni lingvistici*, [Universitatea din București, Facultatea de Limbi străine], București, [f.e.].

DSL – Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, 2005, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira.

M.D.LINGV. – Constantinescu-Dobridor, Gheorghe, 1980, *Mic dicționar de terminologie lingvistică*, București, Editura Albatros.

Schveiger, Paul, Aurel Trofin, Maria Radu, 1978, *Dicționar de terminologie lingvistică: român – englez – francez – rus*, [Universitatea „Babeș Bolyai", Facultatea de filologie], Cluj-Napoca, Editura Universității „Babeș Bolyai".

BIBLIOGRAFIE

Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), 2000, *Lexic comun, Lexic specializat*, București, Editura Universității din București.

Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), 2010, *Terminologie și terminologii*, București, Editura Universității din București.

Bidu-Vrănceanu, Angela, 2010, „Terminologia lingvistică", în Bidu-Vrănceanu (coord.) 2010: 49-72.

Bursuc, Alina-Mihaela, 2013, *Câteva observații asupra dicționarelor multilingve*, Simpozionul Internațional anual al Institutului de Filologie Română „A. Philippide": *Integrare europeană/ identitate națională; plurilingvism/ multiculturalitate – limba și cultura română: evaluări, perspective*, Ediția a XII-a, Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Asociația Culturală „A. Philippide", Iași (25-26 septembrie 2013).

Geambașu, Constantin (coord.), 2008, *Catedra de limbi și literaturi slave. Scurt istoric*, București, Editura Universității din București.

De Schryver, Gilles-Maurice (Guest Ed.), 2012, *International Journal of Lexicography, Special Issue: IJL's Silver Jubilee: Key Issues, Key Scholars, and their Impact on Lexicography*, 25, 4, Oxford, Oxford University Press.

BDD-V1695 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:52 UTC)

Nicolae, Alexandru, 2010, „Dinamica terminologiei sintactice românești actuale”, în Bidu-Vrănceanu (coord.) 2010: 99-111.
Pană Dindelegan, Gabriela, 1997, „Terminologia lingvistică actuală, între tradiție și inovație”, *Limba română*, XLII, II, p. 5-12.
Seche, Mircea, 1966/1969, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, vol. I-II, București, Editura Științifică.
Swiggers, Pierre, 2010, „Le métalangage de la linguistique: réflexions à propos de la terminologie et de la terminographie linguistiques”, *Revista do GEL* [Grupo de Estudio Linguistico], São Paulo, 7, 2, p. 9-29.
Van Campenhoudt, Marc (1997), „Évaluation des terminographies multilingues: le dictionnaire nautique du capitaine Paasch face au dictionnaire aéronautique de l'ingénieur Schlomann”, în A. Hermans (ed.), *Les dictionnaires spécialisés et l'analyse de la valeur, actes du colloque organisé en avril 1995 par le Centre de terminologie de Bruxelles (Institut libre Marie Haps)*, Louvain-la-Neuve, Peeters, p. 75-115.

REMARKS ON MULTILINGUAL DICTIONARIES OF LINGUISTIC TERMS

(*Abstract*)

Multilingual dictionary species has been very cultivated in Romanian Lexicography since the first half of the twentieth century, in particular regarding the terminologies of different scientific and cultural domains. Particularly useful tool for specialists, the polyglot dictionary is given, in general, little attention in lexicographical analysis. We note the existence of two multilingual dictionaries of linguistic terms very little known, issued in the same year (1978), by university initiative, with reduced circulation due to the typed format, and not mentioned in the bibliography of the main monolingual dictionaries of linguistic terminology. This article is devoted to: *Dicționar poliglot de termeni lingvistici*, developed at the Faculty of Foreign Languages, University of Bucharest, and *Dicționar de terminologie lingvistică: român – englez – francez – rus*, developed at the Faculty of Philology of the “Babes Bolyai” University of Cluj.

Comparative evaluation of the two works by criteria such as: list of terms and concepts, descriptive approach, organizing dictionary, source and target languages, manner indexing, wants to be a benchmark for analyzing the value of multilingual terminographies.

BDD-V1695 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:51:52 UTC)